

HOTELIJERSKO - UGOSTITELJSKA INDUSTRIJA I EKOLOŠKE PROTIVREČNOSTI U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE COVID – 19

Doc. dr Dragan Živković, e- mail: draganzivkovicmajestic@gmail.com

Alfa BK Univerzitet, Beograd, Srbija

Pregledni članak

Sažetak: Hotelijersko - ugostiteljska industrija predstavlja esencijalni postulat turističke privrede svake države. Stoga označava jedan od najznačajnijih pokretača ekonomskog, socijalnog i regionalnog razvoja zemlje, sa očiglednim afirmativnim efektima na druge privredne grane. Pandemija COVID - 19 proizvela je tektonske poremećaje u svim sferama javnog života, oličene kroz retrogradne reperkusije i ekonomski sunovrat. U Srbiji je u prva tri meseca 2021. godine registrovan pad noćenja od 34 % u odnosu na isti period prethodne godine. Evidentne su ekološke protivrečnosti, negativne tendencije u oblasti životnog ambijenta, prvenstveno području implementacije vanrednih mera. Relevantni društveni subjekti moraju kreirati respektabilne programe podrške u eliminisanju kriznih trendova u hotelijerskoj industriji, sektoru ugostiteljstva i turizmu. Državni organi imaju prvorazrednu ulogu, odnosno prioritetnu odgovornost u zaštiti zdravlja stanovništva, suzbijanju korona virusa i procesu oporavka zajednice.

Ključne reči: hotelijersko - ugostiteljska industrija, ekološke protivrečnosti, ekonomija, država, pandemija COVID – 19

HOTEL AND CATERING INDUSTRY AND ECOLOGICAL CONTRADICTIONS IN THE CIRCUMSTANCES OF THE PANDEMIC COVID - 19

Summary: The hotel and catering industry is an essential postulate of the tourist economy of every country. Therefore, it marks one of the most important drivers of economic, social and regional development with obvious affirmative effects on other industries. The COVID - 19 pandemic has produced tectonic disturbances in all spheres of public life, embodied through retrograde repercussions and economic downturn. In the first three months of 2021. the number of overnight stays in Serbia decreased by 34 % compared to the same period last year. Environmental contradictions are evident, negative tendencies in the area of living environment, primarily in the area of implementation of emergency measures. Relevant social actors must create respectable support programs to eliminate crisis trends in the hotel industry, the hospitality sector and tourism. Public authorities have a first - class role, ie priority responsibility in protecting the health of the population, combating the coronavirus and the process of community recovery.

Keywords: hotel and catering industry, ecological contradictions, economy, country, pandemic COVID - 19

UVOD

Globalna ekonomija ove godine pretrpeće verovatno najgoru finansijsku krizu od Velike depresije, navedeno je u aprilskom izveštaju Međunarodnog monetarnog fonda, dok se vlade širom sveta još uvek bore sa pandemijom izazvanom širenjem koronavirusa COVID-19.

MMF je u svom januarskom izveštaju prognozirala povećanje globalnog bruto društvenog proizvoda za 3,3% ali su ove prognoze sada revidirane. Tako se u izveštaju navodi da bi ove godine rast globalne ekonomije mogao da se smanji i do 3 %.

Iz MMF-a naglašavaju da će naročito evro zona biti pogođena, a najteža situacija će biti u Italiji i Španiji najteže pogođenim zemljama u Evropi od COVID-19, u kojima je broj infekcija i smrtnih slučajeva veći od Kine, gde se virus prvi put pojavio krajem 2019. godine.

Trenutna situacija u svetu izazvana pojavom COVID-19 snažno je pogodila sve industrije, a posebno na turizam i hotelijerstvo. Nezahvalno je prognozirati kakve će biti posledice po globalnim turizam. Države koje spadaju u grupu najposećenijih turističkih destinacija sigurno će biti najviše pogođene. Na udaru su se našli hoteli, svi mogući prevoznici (avio, drumski i šinski). Hoteli, kao i hotelijerska industrija su tek posebna priča, ali svi zajedno su jedna celina koja se nalazi u jednoj provaliji, a ne znaju njenu dubinu.

HOTELIJERSKO - UGOSTITELJSKA INDUSTRIJA U DOBA KORONA VIRUSA

Neki od najstručnijih ljudi smatraju da prema trenutnim procenama i gubicima, ovako nešto nije viđeno još od 11. septembra i napada u Americi. Za avio industriju usled silnih letova koji su otkazani, procene su da će gubitak biti između \$63 i \$113 milijardi dolara. Veliki je raspon između cifre, što dodatno potvrđuje tezu da apsolutno niko ne može da predvidi i s preciznošću tvrdi šta čeka turizam. Mesec januar je predstavljao samo vrh ledenog brega. United Airlines je već potvrdio da broj letova u Severnoj Americi smanjuje za 10%, dok će internacionalni letovi biti redukovani za 20%. Lufthansa je uveliko već spustila čak 150 aviona, koji neće skorije poleteti. Kompanija Booking Holdings, koja u svom vlasništvu ima Booking.com, Kayak i druge usluge, objavila je da očekuju pad od 7% zarade u poređenju s prošlom godinom u ovo vreme. Najveći problem u Evropi pogodio je Italiju. Njihov turizam i svi segmenti, procenjeni na \$263 milijarde je potpuno stalo. Grad duhova se može nazvati svaki od najpopularnijih gradova koje turisti posećuju. Nakon perioda od 2009. do 2017. godine, kada je turizam beležio impresivne rezultate. Zarada u hotelima u SAD državama skočila je sa \$116 na \$185 milijardi, a došao je period kada se cene hotelskih usluga spuštaju za čak 50%. MICE hoteli su se našli ozbiljno na udaru, primer za to je situacija koja se dogodila u Singapuru, kada je na jednoj konferenciji prisustvovalo 109 osoba od velikog broja najavljenih. Na događaju je bilo ljudi sa svih strana sveta, a neki od učesnika su uticali na pojavu koronavirusa u Francuskoj i Velikoj Britaniji. Pažnju hotelske javnosti privukli su preduzete mere iz Australije. Tamo čak može doći do kompletnog zatvaranja hotela, i to ne zbog izolacije, već finansijskih gubitaka. Oblasti Cairns i Gold Coast su područja koja posećuje veliki broj turista iz Kine, Južne Koreje i Japana. U Evropi, Švajcarska je zemlja koju sve više posećuju ljudi iz Azije. Samo u 2018. godini, ovu zemlju je posetilo 1.026.160 ljudi iz Kine. Lucern, Bern i Ciriš spadaju među najatraktivnije među posetiocima. Lucern će prema izveštajima pretrpeti najveći udarac, gde će sve opasti za 20%.

Prema najnovijim informacijama popunjenost kapaciteta u hotelima u Srbiji je najviše do 10%, a slična je i popunjenost hotela u Evropi.

Situacija u svetu se svakodnevno menja, izveštaji i informacije su svakog dana nove. Ne može se utvrditi kako će industrija podneti ovu situaciju i kakve će gubitke doživeti.

Glavni fokus su ljudi i njihovo zdravlje, a industrije će se vremenom same oporaviti. Zdravstvena kriza povezana sa virusom COVID-19, već ima vrlo vidljive posledice na turističku industriju.

Popularna mesta, koja su obično bila žrtve masovnog turizma – Venecija, Rim, Madrid, izgledaju potpuno opustošena, prazna.

I ako svi znaju da će se u jednom trenutku ljudi vratiti na ulice, vratiti i putovanju, COVID-19 već sada izgleda kao „smrtna kazna“ za masovni turizam.

Tjeri Breton, evropski komesar za jedinstveno tržište i digitalnu agendu, priznao i pre nego što je u većini zemalja proglašen potpuni karantin, da će turistička industrija pretrpeti „finansijski gubitak od oko milijardu evra mesečno“ u Evropi. Samo Italija mogla bi da izgubi 7.4 milijarde evra prihoda između marta i maja 2020. godine, prema procenama organizacije Confturismo-Confcommercio.

Zabrinut zbog kratkoročnih i srednjoročnih uticaja virusa na sektor, Evropski turistički manifest, koji okuplja više od 50 javnih i privatnih organizacija koje pokrivaju „ceo turistički lanac“, objavio je još 17. marta poziv za određene hitne mere.

Ekonomski institut Oksford procenjuje da bi turizam mogao da ima uticaj „šest puta veći od onog izazvanog 11. septembra“, uz „4.6 miliona manje radnih mesta“ zbog otkaza putovanja. Ovi gubici radnih mesta bi potom gurnuli stopu nezaposlenosti u SAD sa 3.5% na 6.3% u narednim mesecima.

Da bi se ovo nadoknadio, izveštaj Oksford razmatra dva scenarija: ili povratak u normalu u junu, u kojem slučaju 1.6 miliona radnih mesta bi moglo biti spašeno i vraćeno; ili povratak na „50% od normalnog“ u junu, u tom slučaju bi se moglo obnoviti samo 823.000 radnih mesta.

Kada je u pitanju region, sve zemlje osim Srbije svrstane su sa Moldavijom u kategoriju „zemlje u razvoju u Evropi“ sa predviđanim padom BDP-a od 5,2% i prognoziranim rastom od 4,2% u narednoj godini. Srbiji je u ovom izveštaju predviđen pad od 3% te rast bruto društvenog proizvoda od 7,5% odsto naredne godine.¹²⁹

Globalna ekonomija 2020. godine pretrpela je najgoru finansijsku krizu od Velike depresije, navedeno je u aprilskom izveštaju Međunarodnog monetarnog fonda, dok se vlade širom sveta još uvek bore sa pandemijom izazvanom širenjem koronavirusa COVID-19.

Iz MMF-a naglašavaju da je naročito evro zona pogođena, a najteža situacija će biti u Italiji i Španiji najteže pogođenim zemljama u Evropi od COVID-19, u kojima je broj infekcija i smrtnih slučajeva veći od Kine, gde se virus prvi put pojavio krajem 2019. godine.

Trenutna situacija u svetu izazvana pojavom COVID-19 snažno je pogodila sve industrije, a posebno na turizam i hotelijerstvo. Nezahvalno je prognozirati kakve će biti posledice po globalnim turizam. Države koje spadaju u grupu najposećenijih turističkih destinacija sigurno će biti najviše pogođene. Na udaru su se našli hoteli, svi mogući prevoznici (avio, drumski i šinski). Hoteli, kao i hotelijerska industrija su tek posebna priča, ali svi zajedno su jedna celina koja se nalazi u jednoj provaliji, a ne znaju njenu dubinu.

Situacija u svetu se svakodnevno menja, izveštaji i informacije su svakog dana nove. Ne može se utvrditi kako će industrija podneti ovu situaciju i kakve će gubitke doživeti.

Glavni fokus su ljudi i njihovo zdravlje, a industrije će se vremenom same oporaviti. Zdravstvena kriza povezana sa virusom COVID-19, već ima vrlo vidljive posledice na turističku industriju.

I ako svi znaju da će se u jednom trenutku ljudi vratiti na ulice, vratiti i putovanju, COVID-19 već sada izgleda kao „smrtna kazna“ za masovni turizam.

¹²⁹ Centar za evropske politike (CEP)

COVID – 19 je u značajno meri uticao na turistički promet u Srbiji. U Srbiji je u predviđen pad od 3% te rast bruto društvenog proizvoda od 7,5% odsto naredne godine.¹³⁰

U narednim statističkim pokazateljima je predstavljen njegov uticaj na turizam.

U novembru 2020. godine broj noćenja domaćih turista manji je za oko 29%, a stranih turista manji je za 68%. U odnosu na novembar 2019. godine, kada je u pitanju broj noćenja stranih turista, jedino su turisti iz Izraela, ostvarili 42% više noćenja. Statistički podaci za period januar-novembar 2020. godine pokazuju da je u Srbiji boravilo ukupno 1,731.379 turista, što je za 49% manje u odnosu na isti period prošle godine.

Domaćih turista bilo je 1,306.900 (24% manje u odnosu na period januar-novembar 2019.), a inostranih 424.479 (-75 %). Mereno brojem ostvarenih noćenja, domaći turisti su u prvih 11 meseci 2020. godine najviše boravili u Vrnjačkoj banji, zatim slede Sokobanja, Zlatibor, Kopaonik, Beograd.

Inostrani turisti su u istom periodu najviše noćenja ostvarili u Beogradu, zatim slede Kopaonik, Novi Sad, Zlatibor, Vrnjačka banja. Najveći broj noćenja u periodu januar-novembar 2020. godine ostvarili su turisti iz Bosne i Hercegovine, zatim slede turisti iz Turske, Rusije, Crne Gore, Rumunije...

U Republici Srbiji u periodu 2019/2020. godine ostvaren je sledeći turistički promet po mesecima:

- decembru 2020. godine, u odnosu na decembar 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 67,1%, a broj noćenja manji je za 59,9%.
- novembru 2020. godine, u odnosu na novembar 2019. godine, broj dolazaka turista 68,3%, a broj noćenja manji je za 57,3%.
- oktobru 2020. godine, u odnosu na oktobar 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 49,3%, a broj noćenja manji je za 55,4%.
- oktobru 2020. godine, u odnosu na oktobar 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 49,3%, a broj noćenja manji je za 37,5%.
- oktobru 2020. godine, u odnosu na oktobar 2019. godine, broj noćenja domaćih turista manji je za 14,9%, a broj noćenja stranih turista manji je za 66,2%.
- septembru 2020. godine, u odnosu na septembar 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 43,1%, dok je broj noćenja manji za 22,9%.
- avgustu 2020. godine, u odnosu na avgust 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 34,3%, dok je broj noćenja manji za 17,1%.
- julu 2020. godine, u odnosu na jul 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 50,5%, dok je broj noćenja manji za 35,9%.
- julu 2020. godine, u odnosu na jul 2019. godine, broj noćenja domaćih turista manji je za 3,2%, a broj noćenja stranih turista manji je za 85,3%.
- junu 2020. godine, u odnosu na jun 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 52,5%, dok je broj noćenja manji za 43,3%.
- maju 2020. godine, u odnosu na maj 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 87,6%, dok je broj noćenja manji za 82,6%.
- aprilu 2020. godine, u odnosu na april 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 97,9%, dok je broj noćenja manji za 94,6%.

¹³⁰ Isto

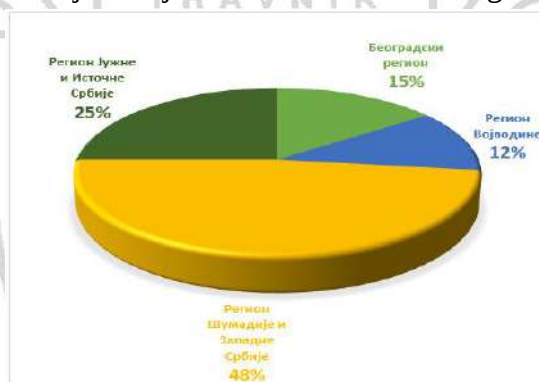
22. INTERNATIONAL CONSULTATION
TECHNICAL - TECHNOLOGICAL ADAPPTIONS TO THE CHALLENGES OF TRAFFIC, ECOLOGY, INFORMATION TECHNOLOGIES AND LOGISTICS IN THE
CIRCUMSTANCES OF THE COVID - 19

- martu 2020. godine, u odnosu na mart 2019. godine, broj dolazaka turista manji je za 56,0%, dok je broj noćenja manji za 45,7%.
- februaru 2020. godine, u odnosu na februar 2019. godine, broj dolazaka turista veći je za 18,9%, dok je broj noćenja veći za 20,1%.
- januaru 2020. godine, u odnosu na januar 2019. godine, broj dolazaka turista veći je za 24,2%, dok je broj noćenja veći za 25,1%.
- januaru 2020. godine, u odnosu na januar 2019. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 22,5%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 28,7%.
- decembru 2019. godine, u odnosu na decembar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 15,0%, dok je broj noćenja veći za 20,4%.
- decembru 2019. godine, u odnosu na decembar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 20,2%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 20,6%.
- novembru 2019. godine, u odnosu na novembar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 15,2%, dok je broj noćenja veći za 17,8%.
- novembru 2019. godine, u odnosu na novembar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 14,8%. Broj noćenja stranih turista u novembru 2019. je veći za 21,7% u poređenju sa istim mesecom prethodne godine.
- oktobru 2019. godine, u odnosu na oktobar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 9,7%, dok je broj noćenja veći za 12,8%. U oktobru 2019. godine, u odnosu na oktobar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 8,0%. Broj noćenja stranih turista u oktobru 2019. je veći za 19,7% u poređenju sa istim mesecom prethodne godine.
- septembru 2019. godine, u odnosu na septembar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 9,6%, dok je broj noćenja veći za 10,0%. U septembru 2019. godine, u odnosu na septembar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 5,5%. Broj noćenja stranih turista u septembru 2019. je veći za 16,5% u poređenju sa istim mesecom prethodne godine.
- avgustu 2019. godine, u odnosu na avgust 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 6,4%, dok je broj noćenja veći za 2,9%. U avgustu 2019. godine, u odnosu na avgust 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 5,6%, dok je broj noćenja stranih turista manji za 1,2%.
- julu 2019. godine, u odnosu na jul 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 5,6%, dok je broj noćenja veći za 5,3%. U julu 2019. godine, u odnosu na jul 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 5,3%. Broj noćenja stranih turista u julu 2019. je takođe veći za 5,3% u poređenju sa istim mesecom prethodne godine.
- junu 2019. godine, u odnosu na jun 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 9,1%, dok je broj noćenja veći za 7,0%. U junu 2019. godine, u odnosu na jun 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 4,0%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 12,1%.
- maju 2019. godine, u odnosu na maj 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 3,5%, dok je broj noćenja veći za 6,1%. U maju 2019. godine, u odnosu na maj 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 9,6%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 0,1%.
- aprilu 2019. godine, u odnosu na april 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 6,2%, dok je broj noćenja veći za 8,6%. U aprilu 2019. godine, u odnosu na april 2018. godine,

broj noćenja domaćih turista veći je za 9,6%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 7,1%.

- martu 2019. godine, u odnosu na mart 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 5,7%, dok je broj noćenja veći za 7,0%. U martu 2019. godine, u odnosu na mart 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 4,1%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 11,6%.
- februaru 2019. godine, u odnosu na februar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 5,0%, dok je broj noćenja veći za 4,1%. U februaru 2019. godine, u odnosu na februar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista veći je za 2,8%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 7,0%.
- januaru 2019. godine, u odnosu na januar 2018. godine, broj dolazaka turista veći je za 0,6%, dok je broj noćenja veći za 0,3%. U januaru 2019. godine, u odnosu na januar 2018. godine, broj noćenja domaćih turista manji je za 3,5%, dok je broj noćenja stranih turista veći za 6,0%.

Grafikon broj 1: Učešće broja noćenja turista u ukupnom broju noćenja po statističkim teritorijalnim jedinicama u RS u 2020. godini

Izvor: Statistički godišnjak Republike Srbije, Turizam i ugostiteljstvo, 2019. godina

Prosečna popunjenost hotela u Beogradu 1. jula 2020. godine bila je 16,12 %, a u Novom Sadu 19,44 %. U Beogradu je anketirano 35 hotela, a u Novom Sadu 11 hotela.

U Nišu je anketirano šest hotela, a prosečna popunjenost hotela je samo 6,53 %, dok je u Kragujevcu anketirano pet hotela, a prosečna popunjenost hotela je 6,85 %. Više od polovine hotela u Srbiji je još uvek zatvoreno.

Prema ovom istraživanju, u gradskim restoranima, prosečna iskorišćenost restorana je 20-25%, odnosno 75% je manji promet u odnosu na prošlu godinu, u istom periodu.

Posle ponovnog širenja zaraze i povećanja broja obolelih od COVID-19, prosečna popunjenost hotela u svim gradovima Srbije manja je od pet odsto.

Broj potvrđenih rezervacija, za period 1. jul – 1. septembar, za ova četiri grada, rezervisano je prosečno 6,23 % smeštajnih kapaciteta, što je zabrinjavajuće.

Posebno je karakteristično bio veliki broj otkazivanja potvrđenih rezervacija u banjskim i planinskim centrima Srbije.

Hotelijeri su pretrpeli ogromnu štetu tokom vanrednog stanja, kada najveći broj hotela u Srbiji nije ni radio. U nadi da će se pokrenuti posao, hoteli su angažovali sezonsku radnu snagu, a sada je izvesno da toliki broj nije potreban, jer nema posla.

Shvatajući važnost da je za svakoga gosta čist i siguran objekat najvažniji, HORES je, počev od 1. septembra 2020. godine do sada, sertifikovao 132 hotelska objekta i 204 restorana, u okviru projekta „Čisto i sigurno“.

Hoteli u Srbiji su u sve težem položaju, popunjenost kapaciteta je u proseku 2%, a u Beogradu od 3 do 5%.

Prema podacima „HORES“ od 402 hotela u Srbiji “zaključano” 80, a u Beogradu od 121 rad je na četiri do šest meseci obustavilo njih 20.

Kao rezultat lošeg rada, započela je prodaja hotela i novim vlasnicima već se nude četiri hotela, a ako ne bude pomoći države krenuće masovnija prodaja.

U hotelsko-ugostiteljskoj privredi je, bilo zaposleno 18.500 radnika i polovina ih je već otpušteno, a najveći deo njih su radnici koji su radili na ugovor. Hotel ne može da opstane, ako mu nisu popunjeni kapaciteti bar 20-30 %.

Zato je važno da država pomogne otpisom odloženih poreza i doprinosa na plate i smanjenjem poreza na dodatnu vrednost na hranu sa 20 % na 10%, kako bi postali konkurentniji cenama i privukli goste. Evropska unija je za pomoć hotelskoj privredi izdvojila 161 milijardu evra, a 21 zemlja je smanjila PDV na hranu u hotelima da bi privukli goste.

Poslovno udruženje HORES sprovelo je anketu u vezi sa zauzećem hotela u Srbiji među svojim članicama na dan 14. januar 2021. godine, kao i stanjem rezervacija hotelskog smeštaja do 31. marta 2021. godine. Anketa je poslata na adresu 370 od ukupno 402 kategorisana hotela u Srbiji (podatak je preuzet sa sajta Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije). Na anketu, odgovorilo je 127 hotela, od čega je potvrđeno da radi 119, dok 8 hotela trenutno ne radi.

Na osnovu prikupljenih podataka, urađen je preliminarni izveštaj, u kojem stoji:

Prosečna okupiranost hotela u Srbiji na dan 14. januar 2021. godine je 24,99%, a stanje potvrđenih rezervacija za februar je 9,16%, a za mart 3,35%. U drugim turističkim destinacijama je sledeća situacija:¹³¹

Beograd: Na anketu je od 122 hotela odgovorilo 45, i to 43 hotela koja rade dok dva hotela ne rade. Prosečna okupiranost hotela u Beogradu na dan 14. januar 2021. godine je 17,66%, a stanje potvrđenih rezervacija – 2,94% za februar i 2,47% za mart.

Niš: Na anketu je od 28 hotela odgovorilo 13, i to 11 hotela koji rade, a dva hotela ne rade. Prosečna okupiranost hotela u Nišu na dan 14. januar 2021. godine je 13,66%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 2,44% za februar i 0,27% za mart.

Novi Sad: Na anketu je od 24 hotela odgovorilo 17, i to 16 hotela koji rade i jedan ne radi. Prosečna okupiranost hotela u Novom Sadu na dan 14. januar 2021. godine je 12,93%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 1,71% za februar i 2,14% za mart.

Vojvodina van Novog Sada: Na anketu je odgovorilo 17, i to 16 hotela koji rade, jedan hotel ne radi. Prosečna okupiranost hotela u Vojvodini van Novog Sada (Zrenjanin, Ruma, Vršac (2), Palić (2), Vrbas, Bačka Palanka, Bačka Topola, Sečanj, Novi Banovci, Veternik, Kanjiža (3), Pančevo (2), na dan 14. januar 2021. godine je 10,17%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 1,03% za februar i 0,12% za mart.

Kragujevac: Na anketu je odgovorilo 5 hotela, i to 4 hotela koji rade i jedan ne radi. Prosečna okupiranost hotela u Kragujevcu na dan 14. januar 2021. godine je 6,83%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 1,86% za februar i 1% za mart.

¹³¹ Poslovno udruženje hotelsko- ugostiteljske privrede „HORES“, 2020. godine

Kopaonik: Na anketu je odgovorilo 5 hotela. Prosečna okupiranost hotela na Kopaoniku na dan 14. januar 2021. godine je 73,14%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 43,37% za februar i 20,7% za mart.

Vrnjačka Banja: Na anketu je odgovorilo 6 hotela. Prosečna okupiranost hotela u Vrnjačkoj Banji na dan 14. januar 2021. godine je 14,16%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 7,03% za februar i 0,17% za mart.

Zlatibor: Na anketu je odgovorilo 8 od 12 hotela. Prosečna okupiranost hotela na Zlatiboru na dan 14. januar 2021. godine je 62,45%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 12,48% za februar i 2,68% za mart.

Hoteli iz sledećih destinacija (Bajina Bašta, Perućac, Arilje, Ivanjica, Šabac, Arandjelovac, Gornji Milanovac, Kladovo, Pirot, Boljevac-Rtanj, Užice), odgovorile su na anketu. Od 11 anketiranih hotela, 10 radi i jedan ne radi. Prosečna okupiranost hotela na ovim destinacijama na dan 14. januar 2021. godine je 13,91%, a stanje potvrđenih rezervacija na ovaj dan je 9,58% za februar i 2,18% za mart.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju, nažalost, da je zauzeće u hotelima u Srbiji oko 60 % manje u poređenju s januarom prošle godine.

EKOLOŠKE PROTIVREČNOSTI U OKOLNOSTIMA COVID – 19

Prirodne i tehnološke vanredne situacije su klasifikovane u šest potkategorija kao što su: biološke - epidemije (virusne zarazne bolesti, bakterijske, parazitske i gljivične infektivne bolesti) i infektivne bolesti insekata (skavaca i ostalih štetočina) geofizičke (zemljotres, vulkani, cunami, odroni stena, klizišta, sleganja) klimatske (ekstremne temperature - toplotni i hladni talas, suša, šumski i ostale vrste požara) hidrološke (poplava, bujica, olujni talas, priobalna poplava), i meteorološke (tropski cikloni i različite vrste oluja). Naime, prirodne vanredne situacije su one koje postoje u prirodnom okruženju i predstavljaju pretnju za ljudsku populaciju i zajednicu.

Tehnološke vanredne situacije se dele na tri grupe: 1) industrijski akcidenti (kolapsi, eksplozije, požari, curenje gasa, trovanja, zračenja); 2) transportni akcidenti (u šinskom, drumskom, vazdušnom i vodenom saobraćaju) i 3) ostale nezgode. Tehnološke vanredne situacije su sve one opasnosti do kojih dolazi usled interakcije čoveka i prirode. Naime, većinu vanrednih situacija tehnološkog porekla čovek namerno ili nenamerno prouzrokuje.

Vanredne situacije se mogu razvrstati i prema:

- 1) Karakteru opasnosti (tehnički, biološki, prirodni, ekološki i socijalni karakter);
- 2) Stepenu učestalosti (najčešće - zemljotresi, transportne havarije; veoma česte - požari; opasnosti s umerenom učestalošću - havarije komunalnih sistema, vulkani; najređe - epidemije, ekološki akcidenti velikih razmera);
- 3) Zahvaćenosti teritorije (lokalne, mesne, opštinske, regionalne, nacionalne, federalne, međudržavne i globalne - transnacionalne).

Procenjuje se da zbog uticaja čoveka na okolinu nepovratno nestaje oko 27.000 vrsta godišnje, odnosno 74 vrste dnevno. Dakle, ako se procenjuje da nestaje oko 100 organskih vrsta u toku jednog dana, stopa izumiranja postaje 1.000 puta veća od procenjene tzv. normalne evolucione stope izumiranja. Osim toga, ako se izumiranje nastavi po aktuelnoj stopi, moglo bi da nestane 20% današnjih vrsta u narednih 30 godina. Godišnje smanjenje broja životinjskih i biljnih vrsta može se smatrati katastrofalnim. Izumiranje prete više od 1000 vrsta sisara i ptica.

Pored dosadašnjih posledica, koje su u najvećoj meri vezane za izazivanje eksplozija, požara i oslobađanje toksičnih materija u životnu sredinu, od većeg značaja su dugoročne posledice zbog kontaminacije sredine spororazgradljivim hemikalijama i radioaktivnim materijalom sa konkerogenim, mutagenim, teratogenim, embriotoksičnim i drugim svojstvima.

Bezbednost životne sredine¹³² je proizvod niza istraživača u ovoj oblasti [Ullman 1983; Mathews 1989; Myers 1993; Westing 1989; Buzan *et al.* 1998]. Ona je od sedamdesetih godina dvadesetog veka prošla kroz tri razvojne faze [Rønnefeldt 1997; Brauch 2003] i sada je u četvrtoj fazi sinteze i ponovnog razmatranja bezbednosti“ [Dalby 2002: 96]. Ovu fazu istraživanja karakteriše inicijativa ENVSEC (Environmental security – bezbednost životne sredine) koja je usmerena na: 1. procenu ranjivosti i monitoring životne sredine i bezbednosnu povezanost; 2. razvoj politike i njenu primenu; i 3. institucionalni razvoj, razvoj kapaciteta i zaštitu¹³³. Konačni cilj četvrte faze istraživanja o ljudskoj i bezbednosti životne sredine i mira jeste da ubede političare da prihvate nove paradigme zasnovane na proaktivnim ekološkim inicijativama i ponašanjima. Političari moraju prepoznati i ukazati na uzroke fatalnih ishoda degradacije životne sredine. Time će se sprečiti ozbiljne krize, koje mogu dovesti i do nasilnih konflikata (ratnih sukoba i sl.). Specifične strategije koje bi bile pokrenute moraju se razlikovati od slučaja do slučaja i moraju uključivati specifični kontekst, istoriju, kao i sklonost ka konfliktu [Brauch 2003; 2005]. Ovom pitanju posvetila se i Svetska federacija udruženja UN (World Federation of UN Associations, WFUNA), koja je definisala bezbednost životne sredine¹³⁴ kao „sposobnost životne sredine da obezbedi podršku životu“, a sastoji od tri podelementa: a) prevencije ili oporavka od štete koja je pričinjena životnoj sredini tokom vojnih dejstava; b) prevencije ili odgovora na konflikte koji se vode zbog životne sredine; i v) zaštite životne sredine zbog njenih nerazdvojivih moralnih vrednosti [WFUNA 2008].

Mir u svetu ponekad zavisi od životne sredine. U svojim istraživanjima Brok [Brock 1991: 408] je utvrdio sledeće veze između mira i životne sredine: a) osiromašenje životne sredine vodi dalekosežnom društvenom konfliktu i ratu; b) modifikacija životne sredine kao instrument u međudruštvenim odnosima; v) ekološko osiromašenje kao specifičan uzrok nasilja; g) pouzdanje i poverenje na kojima se gradi ekološka saradnja; d) korišćenje vojnih sredstava radi sprovođenja ekoloških standarda; i đ) zdrava životna sredina kao integralni deo sveobuhvatne bezbednosti.

Dajer [Dyer 2002: 67–81] smatra da bezbednost životne sredine treba da „uzme u obzir prostornu i vremensku dimenziju (univerzalnu i međugeneracijsku) promena životne sredine“. Metju [1997: 89] vidi bezbednost životne sredine kao „komponentu opštijeg pristupa teoriji i praksi svetske politike što podvlači značaj načina u kojem socijalni i ekološki sistemi utiču jedan na drugi. U isto vreme, bezbednost životne sredine sposobna je da stoji sama za sebe kao most između stručnjaka za pitanja čovekove okoline i bezbednosti zajednice.“ Džon Barnet (Jon Barnett) [2001: 129] tvrdi: „bezbednost životne sredine je proces koji svodi na najmanju meru

¹³² Encyclopedia Britannica definiše životnu sredinu kao skup fizičkih, hemijskih i biotičkih faktora koji deluju na organizam ili ekološku zajednicu i bitno određuju njegov oblik i opstanak. Ekologija se odnosi na „proučavanje odnosa organizama i njihove životne sredine“.

¹³³ Izveštaj o saradnji u oblasti ekoloških rizika na južnom Kavkazu, iz oktobra 2004. godine ukazuje na: a) ekološku degradaciju i pristup prirodnim resursima u zonama konflikta; b) prekogranične izvore vode, prirodne opasnosti, industrijska i vojna nasleđa; v) porast stanovništva i brz razvoj u velikim gradovima.

¹³⁴ SAD je 1995. godine u svojoj Nacionalnoj strategiji bezbednosti (U.S. Nacional Security Strategy) navela: „Zaštita naše nacionalne bezbednosti – našeg ljudstva, naše teritorije i našeg načina života – prioritet je vlade i ustavna obaveza... Široki opseg degradacije životne sredine preti da ugrozi političku stabilnost u mnogim regionima i zemljama.“ [Woodrow Wilson Report 1995: 47].

ekološku nesigurnost“, postavljajući ljude kao glavni referentni objekt bezbednosti. bezbednost životne sredine nalaže da države „deluju na unutrašnjem nivou i da obuzdavaju globalne, regionalne i lokalne procese koji dovode do degradacije životne sredine i ljudske nesigurnosti“.

Kako kvaliteta života nema bez njegovog stalnog unapređenja, što podrazumeva stalnu ekološku bezbednost i zaštitu životne sredine, to je uveden osamdesetih godina XX veka novi pojam – održivi razvoj.

ZAKLJUČAK

Turistička potrošnja širom Evrope je pala za 68,4 % u martu ove godine u odnosu na isti mesec prošle, a u Italiji čak za 96 % zbog pandemije korona virusa, navodi se u izveštaju švajcarcke banke UBS. U Italiji, u kojoj je uvedeno ograničenje kretanja 10. marta, više od 95 % hotela je zatvoreno. Samo tokom uskršnjih praznika, ovaj sektor je izgubio 300 miliona evra, podaci su grupacije “ Confindustria Alberghi ”. Nestvarnu situaciju ilustruju prazni trgovi u najlepšim evopskim gradovima, zdanje Koloseuma u Rimu, gondole u Veneciji. Aerodromi su prazni, a plaže puste. Turistički sektor u Srbiji je privredna grana koja trpi ogromne gubitke, usled pandemije Korona virusa. Shodno tome turističke agencije ostaju bez većeg broja zainteresovanih putnika. Ipak, u nedostatku planiranih manifestacija i dalekih putovanja, posetiocima su pristupačna i druga prepoznatljiva turistička mesta Srbije. Većina autora i analitičara u oblasti putovanja i turizma, sa manjim razlikama, su saglasni u pogledu globalnih trendova koji će transformisati turizam i ugostiteljstvo. Rast broja turista prema UNWTO do 2030. godine kretaće se po stopi 3,3% ili 43 miliona godišnje da bi dostigao 1,8 milijardi turista. Uz godišnji rast broja turista značajne su i promene njihovog ponašanja i motiva na koje će svakako uticati i klimatske promene, smanjivanje i nestašice resursa, smanjenje vremena u odnosu na novac, želju i motiv da se posete neka „stare“ destinacije. Svako ko bude imao sposobnost prepoznavanja i iskorišćavanja navedenih promena, imaće veliku šansu da bude pobednik u tržišnoj turističkoj utakmici. Marketinški „rat za buduće turiste“ i destinacije na tržištu vodiće se ne više presudno putem cena, smeštaja, infrastrukture, saobraćaja i objekata, već putem osećanja i pozitivnih iskustava turista. Promene ponašanja i navika turista zahtevaće i adekvatnu segmentaciju korisnika i u skladu s tim i potrebu segmentacije tržišta turističkih i ugostiteljskih usluga i proizvoda imajući u vidu rodnu, starosnu, bračno statusnu, motivacionu i sve druge važne segmentacije turista i potrebu stalnog prilagođavanja domaće ponude. Ovo pokazuje da je struktura turista danas veoma podeljena i da uspeh marketinga u turizmu leži na sposobnosti u shvatanju trendova i zadovoljavanju svih tržišnih niša. U tom smislu, sagledavaju se posebno tri grupe novih trendova:

- 1) novi trendovi u načinu promocije i rezervacija;
- 2) novi tipovi smeštaja;
- 3) savremeni motivi za putovanja na svetskom turističkom tržištu

Srbija je zemlja jedinstvene lepote, s autentičnim kulturnim nasleđem i bogastvom prirodnih motiva. Sektor turizma u Republici Srbiji je još uvek u velikoj meri zavisi od službenih putovanja u glavni grad Beograd i Novi Sad, iako region na Dunavu i planinska mesta, kao što su Kopaonik, Stara planina i Zlatibor, takođe postaju važna jezgra razvoja - pretežno kroz inicijative javnog sektora u izgradnji konkurentnosti i menadžmentu destinacija.

Najvažniji značaj turizma ogleda se, bez sumnje, u ekonomskim koristima koje donosi lokalnoj ekonomiji. Iz tih ekonomskih koristi proističu i svi ostali pozitivni efekti razvoja turizma. Iako se razvoju turizma u Srbiji ne posvećuje gotovo nikakva pažnja, ova delatnost nam donosi veći devizni priliv nego softver i maline zajedno. Ostaje nada da će turizam naći svoje mesto u državnim planovima Srbije, u nadležnom Ministarstvu, sa odgovornim i kvalitetnim kadrovima i uz podršku Vlade. Ostaje nada i da će se, bez obzira na to šta država o(ne)mogući, pojaviti više preduzetnika u turizmu, da će se kreirati partnerstva u destinacijama na ekonomskoj osnovi, da će kadrovi ulagati u svoju edukaciju. Ako sami krenemo napred, možda ćemo skrenuti i pažnju države na sebe, a možda nam to i neće kasnije biti toliko potrebno.

LITERATURA

- [1] Agencija za privredne registre Republike Srbije
- [2] Brauch H. G, (2008), Conceptualising the environmental dimension of human security in the UN. *International Social Science Journal*, 59(1), p.48,.
- [3] Brauch, H. G. (2003), Security and Environment Linkages in the Mediterranean: Three Phases of Research on Human and Environmental Security and Peace, in: Brauch, Hans Günter; P. H. Liotta, Antonio Marquina, Paul Rogers and Mohammed El-Sayed Selim (Eds.). *Security and Environment in the Mediterranean. Conceptualising Security and Environmental Conflicts*. Springer, Berlin: 35–143.
- [4] Brauch, H. G.. (2005), Environmental threats, challenges, vulnerabilities and risks, in: *Encyclopedia of Life Support Systems*. UNESCO, Paris and Eolss Publishers, Oxford.
- [5] Brock, L., (1991), Peace through Parks? The Environment on the Peace Research Agenda. *Journal of Peace Research* 28, 4 (1991): 407–423.
- [6] Buzan, B., Ole W. & J. de Wilde, (1998), *Security. A framework for Analysis*. Lynne Rienner, Boulder–London .
- [7] Centar za evropske politike (CEP)
- [8] Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija RS
- [9] Narodna banka Srbije
- [10] Republički zavod za statistiku 2019. godina.
- [11] Statistički godišnjak Republike Srbije, Turizam i ugostiteljstvo, 2019. godina.
- [12] Strategija razvoja turizma Republike Srbije 2016.- 2025. godine, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije
- [13] Turistička organizacija Srbije, 2019. godina.
- [14] Zatežić I., Gavrić D., Biočanin I. Upravljanje eko- rizicima pri transportu opasnih materija, I Naučno-stručna konferencija sa međ. učešćem “RIZICI I EKO-EZBEDNOST U POSTMODERNOM AMBIJENTU”, 10-12. juna 2010. godine, Novi Pazar.